

Краєзнавчий підхід у викладанні географії

Є щось святе в словах "мій рідний край"

Для мене – це матусі пісня ніжна,

І рідний сад від квіту білосніжний,

... Усе, що серцю рідне невимовно.

Його історія... В ній стільки гіркоти!

І тим рідніш мені ти, краю рідний.

(Л.Забашта).

Географія як шкільний предмет має бути зорієнтована на формування широкого спектру світоглядних знань, а знання - сприяти соціологізації особистості, підготовці до життя, раціональної продуктивної творчої діяльності. Поєднання високої теоретичної та практичної підготовки було й залишається одним з найважливіших завдань школи. Підвищення теоретичного рівня не може вважати ефективним, якщо воно не супроводжується прищепленням практичних навичок. Дієвою формою зв'язку шкільної географії з життям є краєзнавчий принцип навчання.

Краєзнавство зародилося в далекому минулому, як народне знання про свої рідні місця. У всіх народів світу, в усі часи були люди, які добре знали навколишню місцевість, її природу, минуле і сучасне життя. Свої знання усно або ж в різних документах, вони передавали наступним поколінням. Кожен період розвитку суспільства має свої потреби, порушує свої проблеми, ставить свої вимоги.

Проблема адаптації людини в сучасному світі є дуже важливою. Україні нині потрібні розумні, дбайливі господарі, які вільно б орієнтувалися в законах економіки, жили і працювали в умовах ринку, приймали б виважені рішення, відповідали за них. Щоб досягти цієї мети, учням необхідно мати здатність сприймати і засвоювати певні знання, формувати необхідні знання і навички, застосовувати їх в житті. Для того, щоб навчання було більш ефективним слід використовувати нові інноваційні технології, що дають

змогу молоді набути досвіду захисту власної думки. На сьогодні це є найважливішим завданням шкільної освіти.

Географія це єдиний предмет, який знайомить учнів з основами наук про Землю, природними умовами і ресурсами планети. Саме на основі географії формуються погляди на довкілля. Дієвою формою зв'язку шкільної географії з життям є краєзнавчий принцип навчання. Краєзнавство в системі навчально-виховної роботи займає важливе місце. Згідно наказу Міністерства освіти і науки України №126 від 25.02.2008 року про виконання міжгалузевої програми "Пізнай свою країну" затверджено план організаційно практичної роботи на 2008-2012 роки. Згідно програми передбачається вивчення факультативного краєзнавчого курсу "Мій рідний край", а також розширення мережі краєзнавчих музеїв, центрів туризму і краєзнавства. До навчальних програм включаються екскурсії історичними, культурними та промисловими центрами України.

При виконанні всіх цих заходів величезна роль належить географії. Краєзнавчий матеріал майже органічно входить до всіх курсів географії. Особливого значення краєзнавству надавав ще В.О.Сухомлинський: "Я стремился к тому, чтобы все годы детства окружающий мир, природа постоянно питали сознание учащихся яркими образами, картинами, восприятиями, представлениями ... чтобы чтение "Книги природы"... было началом активного мышления, теоретического познания мира, началом системы научных знаний." Як продовженням цих слів є звернення Всеукраїнського з'їзду краєзнавців до всіх хто закоханий в рідний край, шанує його минуле і вірить у його майбутнє: "Знання рідного краю підносить і звеличує людину, розширює її

світогляд, воно служить своєрідним містком, що єднає покоління минулі з поколіннями нинішніми і прийдешніми."

У жовтні в школі проходить традиційний День інтеграції «Моя країна – Рідна Батьківщина!». Головна мета цього дня –

ознайомити дітей з природою, історією, населенням, господарством, видатними людьми свого краю, сформувати в учнів початкові географічні поняття, знання, уміння. На основі цього дня створюється літопис вулиць "Говорять вулиці нашого міста", "Трудові династії нашого міста". Діти виконують літні проекти "Населення нашого краю", "Професії наших батьків", творчі роботи "Духовний скарб українського народу", "Наш край мовою поетів", "Типові рослини нашої місцевості", "Лікарські рослини краю". Протягом Дня інтеграції «Моя країна – Рідна Батьківщина!» учні 5-6 класів ведуть щоденник метеорологічних та фенологічних спостережень. Цей День інтеграції - гуманістичний, бо в ньому йдеться про родину, людей, батьків, які зробили багато для процвітання свого краю, а отже і своєї Батьківщини. День інтеграції активізує пізнавальну діяльність, розвиває навчальний інтерес до географії, формує громадянина свого краю, України.

Програма шкільного курсу географії у 6 класі дає можливість для використання краєзнавчого матеріалу під час вивчення тем: "Рельєф і поверхня Землі," "Літосфера", "Гідросфера", "Атмосфера", "Біосфера". Учні виконують низку практичних робіт на місцевому матеріалі: метеорологічні та фенологічні спостереження (складання графіку ходу температури повітря за місяць, рози вітрів, діаграми хмарності).

Учні 7 класу, вивчаючи природу материків, використовують знання про рідний край, порівнюють краєвиди свого краю з природою інших материків, вчаться встановлювати зв'язки між природними компонентами.

У 8 класі в курсі "Фізична географія України" розширюються знання про природу рідного краю, більш детально вивчається своя область (географічне положення, рельєф, клімат, природа). Майже на кожному уроці використовується краєзнавчий матеріал (карти області, району, календарі погоди, гербарії місцевих рослин, корисні копалини своєї області, ілюстрації та слайди заповідних територій).

Краєзнавчий принцип надає можливості навчати учнів відповідно до дидактичного правила "від відомого – до невідомого", "від близького – до далекого". Навчання набуває практичної спрямованості, удосконалюються навички поводження в природі, з'являється інтерес до екологічних, господарських проблем.

В 9 класі кожна тема переплітається з позакласною пошуковою роботою. Порівняння знань про рідний край з матеріалом, що вивчається в курсі географії, спонукає учнів до активної розумової діяльності, привчає робити самостійні висновки та узагальнення. При вивченні теми "Географічне положення України" школярі порівнюють площу своєї області щодо інших областей та України. При вивченні "Адміністративно-територіального устрою" визначають скільки районів має область та її історико-географічне розташування.

Широко використовуються краєзнавчі матеріали при вивченні "Населення України". Учні знайомляться з кількісним складом населення своєї області, міста, району, села; складають таблиці зміни чисельності населення за роками, порівнюють густоту населення свого краю з іншими областями; виконують творчу роботу "Національності нашого міста"

(проводять соціологічне опитування жителів різних національностей, відвідують Оболонську районну раду для отримання статистичних даних; складають таблиці природного приросту національного складу і географію міграцій населення Оболонського району).

Географічне краєзнавство - це вивчення взаємозв'язків природних і соціальних явищ рідного краю з науковою, навчальною, практичною і виховною метою. Воно формує національний характер, моральні, естетичні, патріотичні напрями у вихованні.

Викладати географію на краєзнавчій основі - це означає проводити навчання так, щоб місцевий матеріал був вихідним для формування географічних уявлень, понять,

закономірностей. Краєзнавчий принцип дає можливість порівнювати невідомі території з відомими, а це сприяє глибшому засвоєнню школярами навчального матеріалу.

Де б не була людина, вона завжди згадує свою домівку, де пройшло дитинство, зберігаючи при цьому любов до неї на все життя.

Краєзнавчий принцип викладання географії дає змогу вчителю пов'язувати в єдине ціле процес навчання і виховання, перетворюючи теоретичні знання на конкретні уміння та навички. На основі живого споглядання явищ, об'єктів відбувається їх сприйняття, формуються уявлення і поняття необхідні для практичної діяльності.

Якщо основним предметом шкільного краєзнавства є всебічне вивчення рідного краю, збір краєзнавчого матеріалу, узагальнення його, то краєзнавчий принцип передбачає встановлення зв'язків між вивченням будь-якого курсу географії і тими знаннями, які учні одержують при вивченні рідного краю. Використання краєзнавчих знань – головне призначення навчального краєзнавства. Шкільне краєзнавство поділяється на навчальне

(програмне) і позакласне (позапрограмне). Залежно від характеру пізнавальних операцій краєзнавча робота поділяється на пізнавальну та дослідницьку, а форми проведення різноманітні: урок, екскурсія, походи, гурток, вечори, олімпіади. Важливе місце у вивченні географії займають екскурсії, вони активізують інтерес учнів і сприйняття ними матеріалу. Під час екскурсії відбувається цілеспрямоване вивчення реальної дійсності свого краю.

Одна з найбільш доступних і ефективних форм – це екскурсія. Вона починається вже за порогом школи. Жодна розповідь, ілюстрації не здатні створити такого глибокого враження, як знайомство з об'єктами під час екскурсій. Зібрані і оброблені матеріали використовуються на уроках географії, історії, біології. Вони допомагають засвоєнню географічних понять і закономірностей. Краєзнавча діяльність відкриває практично необмежені можливості міжпредметних зв'язків дисциплін шкільних програм. У процесі туристсько-краєзнавчої роботи маємо тісні зв'язки з позашкільними закладами, а особливо з Центром туризму і краєзнавства Оболонського району. Протягом останніх років учні нашої школи є переможцями районного конкурсу «Країнознавець».

Краєзнавчий підхід у вивченні географії продовжується

в позакласній та позашкільній роботі. Краєзнавство у школі – це не просто краєзнавча робота, це й найсуттєвіший засіб формування громадянина нашої держави.

**Вчитель географії вищої категорії,
учитель-методист Короленко Г.І.**

Література.

1. Географический энциклопедический словарь М. 1988 с.-144
2. Інформаційний збірник К. 2008 №12. с.-24
3. Заставний Ф. Виховний потенціал географічного краєзнавства в Україні. Географія та основи економіки в школі. 2007 №2 с.40.
4. Кваша С.В. Застосування інноваційних технологій навчання географії. «Основа» №6 2003 с.4-12.
5. Корнєєв В.П. Рідний край. Рідна школа. 1999 №2, №3.
6. Корнєєв О.В. Методика шкільного географічного краєзнавства. Х. Основа 2007 с.144.
7. Корнєєв В.П. Географічне краєзнавство в Україні. Географія 2004 №10 с. 5-6.
- 8.Обозний В.В. Краєзнавча підготовка вчителя. К. 2001 с.5.
- 9.Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. К. 1969 с 30.